

Bogdan proti Ukrajině, rozsudek ze dne 8. 2. 2024 - Neplatnost prohlášení o vzdání se obhájce učiněného podezřelým závislým na návykových látkách a trpícím abstinenčními příznaky

Stěžovatel: Bogdan

Žalovaný stát: Ukrajina

Číslo stížnosti: 3016/16

Datum: 08.02.2024

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. c)

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: obhajovat se za pomoci obhájce, osoba ve zranitelném postavení, poučení/poučovací povinnost, právní pomoc

Český právní řád: čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod

čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod

§ 104–110 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 36 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

§ 36b zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

§ 38–40 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Významnost: 1

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2024

Bogdan proti Ukrajině, rozsudek ze dne 8. 2. 2024

Autorský komentář

V předkládaném rozsudku se Soud s oporou o svá dřívější rozhodnutí (bod 45) vyslovil k námitce stěžovatele o neplatnosti jeho prohlášení o vzdání se obhájce, a v důsledku toho o porušení jeho práva na právní pomoc [čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy].

Soud připomenul, že nepřítomnost obhájce při podpisu prohlášení sama o sobě nezpůsobuje jeho

neplatnost. Vnitrostátním soudům však vytkl, že se nedostatečně vypořádaly s námitkami stěžovatele zpochybňujícími jeho způsobilost k takovému prohlášení. Vnitrostátní právní úprava chránila osoby s tělesnými nebo duševními vadami, které prohlášení o vzdání se obhájce nemohly platně učinit. Stěžovatelova diagnóza přitom v zásadě představovala stejnou překážku. Zákonná garance však nebyla podle Soudu účinná v důsledku postupu policejních orgánů. Stěžovatel byl v době, kdy podal usvědčující výpovědi, neoficiálně zadržen bez vyhotovení příslušných protokolů a nebyl ani poučen o svém právu nevypovídat. Přestože si policejní orgány, s ohledem na nutnost opakovaného přivolání lékařské pomoci v důsledku stěžovatelových abstinenčních příznaků, musely být již v době prvotního omezení jeho osobní svobody vědomy jeho zdravotního stavu, jakož i z toho vyplývající překážky pro platnost jeho prohlášení o vzdání se obhájce podle vnitrostátního práva, tuto informaci před příslušnými orgány zatajily a k jejímu oficiálnímu zjištění došlo až po ukončení vyšetřovacích úkonů za účasti stěžovatele. Za těchto okolností podle Soudu vznikly pochybnosti o dobrovolnosti stěžovatelova prohlášení o vzdání se obhájce. Vnitrostátní soudy proto měly jeho platnost podrobit přísnému přezkumu, což neučinily.

Na podkladě vyhodnocení těchto poznatků o aktuálním zdravotním stavu stěžovatele (projevy abstinenčních příznaků) při provádění prvotních úkonů policejními orgány vůči němu jako osobě podezřelé ze spáchání trestného činu krádeže vloupáním dospěl Soud k závěru, že se vládě nepodařilo prokázat platnost stěžovatelova prohlášení o vzdání se obhájce (bod 70). V posuzovaném případě nenastaly podle Soudu ani závažné důvody pro omezení přístupu k obhájci. Soud proto zkoumal, zda absence obhájce ovlivnila celkovou spravedlivost řízení. Vzal v úvahu faktory stanovené v předcházející judikatuře (body 44 a 72) a upozornil, že stěžovatel byl v důsledku svého zdravotního stavu do určité míry zranitelnou osobou a výpověď, kterou podal na počátku trestního vyšetřování, vedla ke shromáždění téměř všech usvědčujících důkazů použitých proti němu. Dospěl proto k závěru, že není přesvědčen, že trestní řízení zvažované jako celek napravilo procesní vady, které vznikly v prvních dnech vyšetřování. Vyslovil proto, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. c) Úmluvy.

SKUTKOVÝ STAV

V časných hodinách dne 14. 4. 2014 došlo k vloupání do garáže, z níž byly ukradeny různé předměty. Pozdě v noci téhož dne policie přistihla stěžovatele, když se snažil kradené předměty prodat. Poté, co se stěžovatel přiznal mj. k této krádeži, vyzvali ho policisté, aby je doprovodil na policejní stanici. Stěžovatel tak učinil a podle následného tvrzení policistů byl v brzkých hodinách dne 15. 4. 2014 vyslechnut. Stěžovatel nebyl zatčen a nebyl sepsán ani příslušný protokol. Dobrovolně setrval na stanici, resp. tuto nejprve odmítl opustit s vysvětlením, že trpí tuberkulózou a komplikacemi způsobenými užíváním návykových látek. Posléze však stanici opustil. Téhož dne policisté provedli domovní prohlídku na jím určeném místě a našli kradené věci.

Policejní vyšetřovatel dne 16. 4. 2014 sepsal protokol, podle něhož byl stěžovatel toho dne odpoledne informován, že je podezřelý z trestného činu krádeže spáchaného vloupáním a že má v souvislosti s tím právo na obhájce. Stěžovatel protokol podepsal a ručně na něj připsal, že odmítá služby obhájce. Později téhož dne byla provedena rekonstrukce na místě činu, při níž stěžovatel popsal, jak se činu dopustil. Dne 17. 4. 2014 byl sepsán protokol o jeho zatčení v prostorách policejní stanice. Následující den byl stěžovatel registrován ve středisku pro léčbu závislostí, o čemž byly úřady informovány dne 13. 5. 2014.

Během projednávání případu před soudem prvního stupně byl stěžovateli na jeho žádost ustanoven obhájce. Stěžovatel před soudem popřel vinu a uvedl, že byl 14. 4. 2014 zatčen policií, která ho pod tlakem přinutila k falešnému přiznání. Soud pověřil státního zástupce prověřením stěžovatelova tvrzení o špatném zacházení ze strany policie. Výsledné řízení proti příslušným policistům bylo zastaveno, a soud proto odmítl stěžovatelovo tvrzení o vynuceném přiznání. Následně ho soud

prvního stupně odsoudil pro krádež spáchanou vloupáním.

Stěžovatel se proti rozsudku odvolal, přičemž krom jiného namítl, že soud prvního stupně nevzal v úvahu, že během rekonstrukce trpěl abstinenčními příznaky. Shromážděné důkazy považoval za pochybné s ohledem na jeho duševní poruchu vzniklou v důsledku závislosti na návykových látkách a na skutečnost, že neměl obhájce. Odvolací soud rozhodnutí potvrdil s tím, že byl shromážděn dostatek důkazů. Rekonstrukce byla provedena v souladu se zákonem a stěžovatel se sám obhájce vzdal.

Obhájce stěžovatele podal kasační stížnost, v níž zopakoval odvolací argumentaci a dodal, že stěžovatel byl de facto zatčen 14. 4. 2014 a byl zadržen bez záznamu, aniž by byl poučen o svých právech. Od 18. 4. 2014, kdy se vyšetřovací úřady dozvěděly o duševní poruše stěžovatele způsobené zneužíváním návykových látek, musel mít ze zákona obhájce. Vyšší specializovaný soud potvrdil předcházející rozhodnutí, přičemž k právu na obhájce uvedl, že v době stěžovatelova zatčení nebyly dostupné informace o jeho duševní poruše. K informování úřadů došlo až dne 18. 5. 2014, kdy již k dalším procesním úkonům nedocházelo.

Na podnět zástupce nejvyššího státního zástupce a stěžovatelova obhájce byl případ podroben mimořádnému přezkumu Nejvyšším soudem. Ten odmítl jejich argument o odklonu od judikatury, že podpis prohlášení o vzdání se obhájce není možný bez přítomnosti obhájce.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

31. Stěžovatel s odkazem na čl. 6 Úmluvy namítl, že jeho právo na obhájce bylo porušeno.

32. Soud shledává, že požadavky čl. 6 odst. 3 Úmluvy představují konkrétní aspekty práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1. Přezkoumá proto stěžovatelovy námitky podle těchto ustanovení společně (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 169). Ta v relevantních částech znějí:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem..., který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. (...)

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: (...)

c. obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;“

A. K přijatelnosti

33. Soud shledává, že stížnost není zjevně neopodstatněná a není ani nepřijatelná z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1) Tvrzení stran

a) Stěžovatel

34. Stěžovatel uvedl, že když dne 16. 4. 2014 podepsal prohlášení o vzdání se obhájce, byl ve skutečnosti přítomen na policejní služebně, a tedy neoficiálně zadržen, a to až do svého oficiálního zatčení dne 17. 4. 2014. Má za to, že vládě se nepodařilo vyvrátit tvrzení, že trpěl abstinenčními

příznaky, což ovlivnilo jeho chápání, když mu bylo vysvětleno právo na obhájce. Dodal, že svoji roli hrál i nátlak policie.

35. Neobstojí podle něj námitka vlády, že úřady až do 13. 5. 2014 nevěděly o jeho závislosti. Oficiálně byl totiž zatčen dne 17. 4. 2014 a hned následující den (18. 4.), zatímco byl pod kontrolou vnitrostátních orgánů, mu byla založena zdravotní karta v centru pro léčbu závislosti. Obhájce mu nebyl ustanoven dokonce ani poté, co úřady tuto informaci zjistily, a to až do řízení u soudu.

36. Podle rozhodnutí zastavujících řízení proti příslušníkům policie mu byla v době jeho přítomnosti v centru dočasného zadržení na služebně městské policie jedenáctkrát zavolána sanitka z důvodu jeho stížností na abstinenční příznaky. Odkázal na stanovisko zveřejněné plénem Vyššího specializovaného soudu, podle něhož může doložená závislost na návykových látkách ovlivnit výkon práva na obhajobu obviněným, a tudíž představovat důvod nutné obhajoby (viz bod 30).

37. Obviněný dále tvrdí, že neexistuje žádný nezávislý důkaz prokazující jeho zapojení do trestné činnosti, či dokonce jen jeho přítomnosti na místě činu. Jeho odsouzení bylo založeno na jeho výpovědi, kterou učinil během rekonstrukce bez přítomnosti obhájce.

38. V důsledku kombinace těchto okolností – jeho zadržení, neposkytnutí obhájce a abstinenčních příznaků (potíže potvrzené zdravotní zprávou) – nebyl schopen se řádně obhajovat. V rozhodnou dobu nebyl ani zkoumán jeho psychický stav.

b) Vláda

39. Vláda uvedla, že se úřady dozvěděly o registraci stěžovatele pro potíže způsobené nemocí související se závislostí dne 13. 5. 2013 (viz bod 19). Vnitrostátní soudy ve třech instancích přezkoumaly a zamítly stěžovatelovu námitku týkající se nepřítomnosti obhájce při rekonstrukci. Stěžovateli bylo řádně vysvětleno jeho právo na obhájce, což potvrdil svým podpisem na příslušném dokumentu. Vědomě se zúčastnil rekonstrukce za nepřítomnosti obhájce. Stejně jako v případě Trymbach proti Ukrajině (rozsudek ze dne 12. 1. 2012, č. 44385/02, bod 64) nedošlo k porušení práv stěžovatele. Stěžovatelova námitka má povahu „čtvrté instance“, protože toliko rozporuje hodnocení důkazů vnitrostátními soudy. Odůvodnění vnitrostátních soudů nebylo svévolné ani zjevně neopodstatněné, zvláště když stěžovatelovo odsouzení bylo založeno na řadě důkazů mimo jeho doznání.

2) Posouzení Soudem

a) Obecné zásady

40. Právo každého, „kdo je obviněn z trestného činu“, aby byl účinně zastoupen obhájcem, garantované čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, je jedním ze základních prvků spravedlivého procesu (viz rozsudky velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, Salduz proti Turecku, č. 36391/02, bod 51; ze dne 13. 9. 2016, Ibrahim a ostatní proti Spojenému království, č. 50541/08 a 3 další, bod 255; a ze dne 9. 11. 2018, Beuze proti Belgii, č. 71409/10, bod 123).

41. Soud připomíná, že přístup k obhájci může být ve stádiu vyšetřování ze „závažných důvodů“ dočasně omezen. Omezení přístupu k právní pomoci je však povoleno pouze za výjimečných okolností, přičemž musí mít dočasnou povahu a musí být založeno na individuálním zhodnocení konkrétních okolností případu. Pokud žalovaná vláda v daném případě přesvědčivě prokáže existenci naléhavé potřeby zabránit vážným nepříznivým následkům na životě, svobodě či fyzické integritě, může to představovat závažný důvod pro omezení přístupu k právní pomoci ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Za těchto okolností převažuje neodkladná povinnost úřadů chránit práva potenciálních i skutečných obětí podle čl. 2 a 3 a zvláště čl. 5 Úmluvy. Při hodnocení, zda byly prokázány závažné důvody, je

důležité zjistit, zda mělo rozhodnutí omezit právní pomoc základ ve vnitrostátním právu a zda byl rozsah a obsah jakéhokoli omezení právní pomoci vymezen zákonem dostatečně na to, aby vedl operativní rozhodování těch, kteří jsou odpovědní za jejich uplatňování (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, body 258-259; a rozsudek velkého senátu ze dne 12. 5. 2017, Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, body 116-117).

42. Podle judikatury Soudu nevede absence „závažných důvodů“ omezení přístupu k obhájci sama o sobě ke zjištění porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy. Při absenci „závažných důvodů“ musí Soud při přezkumu spravedlivosti uplatnit velmi přísnou kontrolu - neschopnost vlády označit jakékoli závažné důvody zásadně přitěžuje při hodnocení celkové spravedlivosti řízení a může vychýlit váhy ve prospěch zjištění porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy. Na vládě bude spočívat důkazní břemeno přesvědčivě prokázat, proč výjimečně za konkrétních okolností daného případu nebyla celková spravedlivost řízení nezvratně narušena omezením přístupu k právní pomoci. Naopak v případech, kdy byly závažné důvody pro omezení přístupu k obhájci prokázány, musí být proveden komplexní přezkum celého řízení pro určení, zda bylo „spravedlivé“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, body 262-265; a Simeonovi, cit. výše, bod 118).

43. Soud dále zdůrazňuje, že v případech, kdy byl přístup k obhájci pozdržen a kdy nebyl podezřelý poučen o právu na právní pomoc, zákazu nucení k sebeobviňování nebo právu nevypovídat, bude pro vládu ještě těžší prokázat, že řízení jako celek bylo spravedlivé (viz Beuze, cit. výše, bod 146). K zákazu nucení k sebeobviňování, právu nevypovídat a právu na právní pomoc totiž neodmyslitelně patří, že kdo je „obviněn z trestného činu“, má ve smyslu čl. 6 právo být o nich poučen. Článek 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy proto musí být vykládán jako zajišťující právo toho, kdo je obviněn z trestného činu, být okamžitě poučen o svém právu na právní pomoc bez ohledu na jeho věk či konkrétní situaci a bez ohledu na to, zda je zastoupen obhájcem ustanoveným nebo zvoleným. Respektování tohoto práva na poučení může navíc ovlivnit platnost jakéhokoli vzdání se práva na právní pomoc (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, body 272-273; a Simeonovi, cit. výše, bod 119).

44. Spravedlivost trestního řízení je zkoumána ve všech případech s ohledem na vedení řízení jako celku. Soud proto stanovil demonstrativní seznam faktorů, které je třeba v případě jejich použitelnosti brát v úvahu při posouzení dopadu procesních vad z přípravného stadia trestního řízení na celkovou spravedlivost trestního řízení. Těmito faktory jsou (viz Ibrahim a ostatní, cit. výše, bod 274; Simeonovi, cit. výše, bod 120; a Beuze, cit. výše, bod 150):

a) zda byl stěžovatel zvláště zranitelný, například z důvodu věku či rozumových schopností;

b) právní rámec, jímž se řídí přípravné řízení a přípustnost důkazů v soudním řízení, a zda byl dodržen; pokud bylo použito pravidlo vyloučení důkazů získaných nezákonným způsobem, je nepravděpodobné, že bude řízení jako celek považováno za nespravedlivé;

c) zda měl stěžovatel možnost napadnout pravost důkazu a odmítnout jeho použití;

d) kvalita důkazu a jestli okolnosti jeho získání vzbuzují vzhledem k míře a povaze použitého nátlaku pochybnosti o jeho spolehlivosti a přesnosti;

e) pokud byl důkaz získán nezákonně, pak povaha této nezákonnosti, a případně povaha porušení jiného ustanovení Úmluvy;

f) v případě výpovědi její povaha a zda byla neprodleně odvolána či změněna;

g) jakým způsobem byl důkaz použit, zejména zda tvořil nedílnou a významnou součást důkazní materie, na níž bylo založeno odsouzení, a síla dalších důkazů ve věci;

h) zda byla vina posouzena soudci z povolání či laickými přísedícími, a v tom případě, jak zněly pokyny jim udělené;

i) váha veřejného zájmu na vyšetření a potrestání konkrétního trestného činu;

j) další relevantní procesní pojistky zaručené vnitrostátním právem a praxí.

45. Soud připomíná, že samotný text ani podstata čl. 6 Úmluvy nikomu nebrání, aby se ze svobodné vůle vzdal, ať už výslovně či mlčky, nároku na záruky spravedlivého procesu. To platí i pro právo na právní pomoc (viz mezi dalšími rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2015, Dvorski proti Chorvatsku, č. 25703/11, body 100 a 101; a rozsudek velkého senátu ze dne 2. 11. 2010, Sakhnovskiy proti Rusku, č. 21272/03, bod 90). Takové prohlášení o vzdání se práva však bude pro účely Úmluvy účinné pouze je-li dáno jednoznačně a doprovázeno minimálními pojistkami přiměřenými jeho závažnosti. Zároveň nemusí být výslovné, musí však být dobrovolné a představovat informované a rozumné zřeknutí se práva (viz rozsudek ze dne 24. 9. 2009, Pishchalnikov proti Rusku, č. 7025/04, bod 77; a Simeonovi, cit. výše, bod 115). Uzavřít, že se obviněný implicitně prostřednictvím svého jednání vzdal důležitého práva podle čl. 6, bude možné až po prokázání, že mohl rozumně předvídat, jaké budou důsledky takového jednání (viz Pishchalnikov, cit. výše, bod 77 *in fine*). Nadto nesmí být takové vzdání se práva v rozporu s žádným důležitým veřejným zájmem (viz rozsudek ze dne 21. 2. 1990, Håkansson a Sturesson proti Švédsku, bod 66; rozsudek velkého senátu ze dne 1. 3. 2006, Sejdivic proti Itálii, č. 56581/00, bod 86; a Simeonovi, cit. výše, bod 115).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

i) Předběžné poznámky ke stěžovatelově situaci v prvotním stadiu vyšetřování

46. Soud předem poznamenává, že stěžovatel v průběhu řízení tvrdil, že byl zadržen dne 14. 4. 2014 a bez záznamu držen ve vazbě do 17. 4. 2014, kdy došlo k jeho oficiálnímu zatčení (viz body 12 a 18). Soud má za to, že tomuto tvrzení dodávají na věrohodnosti výpovědi policistů, které vyšly najevo po skončení trestního řízení proti stěžovateli (viz bod 24).

47. Přestože policisté uvedli, že stěžovatel policejní služebnu opustil dne 15. 4. 2014 a následujícího dne byl znovu zatčen, žádná z těchto událostí nebyla v tu dobu oficiálně zaznamenána, což vzbuzuje pochybnosti o tom, zda jsou výpovědi policistů kompletní. Naopak stěžovatelova verze, že byl bez záznamu zadržován od 14. do 17. 4. (kdy byl oficiálně zatčen), zůstala beze změny v průběhu celého řízení, je souvislá a s ohledem na okolnosti případu také věrohodná.

48. Soud proto shledává silné náznaky toho, že stěžovatel byl *de facto* zatčen dne 14. 4. a omezen na osobní svobodě do 17. 4. 2014, kdy byl oficiálně zatčen.

49. Od okamžiku jeho zatčení měly vnitrostátní úřady rozumné důvody pro podezření, že stěžovatel byl do krádeže zapojen, a byl proto považován za „podezřelého“ v autonomním výkladu Úmluvy, což vyžadovalo použití pojistek čl. 6, zejména práva na přístup k právní pomoci (viz Simeonovi, cit. výše; a rozsudek ze dne 23. 6. 2016, Truten proti Ukrajině, č. 18041/08, bod 66). Toto právo se vztahovalo také na rekonstrukci (viz rozsudek ze dne 5. 9. 2017, Türk proti Turecku, č. 22744/07, bod 47).

50. Policisté uvedli, že stěžovatel byl vyslýchán na policejní služebně a informace získané během těchto neoficiálních rozhovorů jim umožnily nalézt kradené věci (viz bod 24).

51. Všechny tyto události se staly předtím, než byl stěžovatel následující den poučen o svém právu na právní pomoc (viz bod 6).

52. V této souvislosti Soud připomíná svoji ustálenou judikaturu, podle níž jakákoli konverzace mezi

zadrženým podezřelým a policií musí být považována za formální kontakt a nelze ji charakterizovat jako neformální rozhovor či výslech (viz rozsudek ze dne 27. 10. 2020, Ayetullah Ay proti Turecku, č. 29084/07 a 1191/08, bod 137 s dalšími odkazy)

53. Stěžovatel také podal usvědčující výpověď během rekonstrukce činu, která proběhla po podpisu vzdání se práva (srov. Türk, cit. výše, bod 47).

ii) Platnost prohlášení o vzdání se obhájce

54. Stěžovatel před vnitrostátními soudy uvedl, že s ním bylo špatně zacházeno, což by vyvolalo pochybnosti o platnosti prohlášení o vzdání se obhájce a přípustnosti jeho doznání (viz rozsudek ze dne 6. 10. 2015, Turbylev proti Rusku, č. 4722/09, bod 96). Přestože jeho tvrzení nebylo podloženo žádným důkazem, samotná tato skutečnost není dostatečná pro závěr, že jeho prohlášení o vzdání se obhájce bylo platné (viz rozsudek ze dne 5. 9. 2017, Bozkaya proti Turecku, č. 46661/09, bod 45; a rozsudek ze dne 17. 9. 2019, Akdağ proti Turecku, č. 75460/10, bod 55).

55. Na vnitrostátní úrovni stěžovatel napadl platnost prohlášení o vzdání se obhájce ze dvou dalších důvodů: 1) při jeho podpisu nebyl přítomen žádný obhájce a 2) při podpisu trpěl psychickými a fyzickými příznaky závislosti na návykových látkách a abstinenčním syndromem.

56. Absence obhájce při podpisu prohlášení o vzdání se obhájce sama o sobě nezpůsobuje jeho neplatnost pro účely čl. 6 Úmluvy (viz rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Fariz Ahmadov proti Ázerbájdžánu, č. 40321/07, body 50-55). Soud dále poznamenává, že Nejvyšší soud vyložil relevantní ustanovení vnitrostátního práva tak, že přítomnost obhájce nebyla pro platnost prohlášení o vzdání se obhájce vyžadována, pokud obviněnému nebyl ustanoven (viz bod 21).

57. Pokud jde o stěžovatelovu závislost na návykových látkách, trpěl jí v době svého *de facto* zatčení dne 14. 4. 2014 (viz bod 24). Stěžovatel podepsal prohlášení o vzdání se obhájce o dva dny později, tedy 16. 4. 2014.

58. Vzhledem k tomu, že neexistují poznatky o tom, že by stěžovatel měl v době, kdy byl pod kontrolou policie, přístup k návykovým látkám nebo substituční terapii, lze považovat za věrohodné jeho tvrzení, že v době, kdy prohlášení o vzdání se obhájce podepsal, již trpěl abstinenčními příznaky.

59. Soud již v minulosti judikoval, že doznání viny učiněné za nezaznamenaného omezení osobní svobody může v kombinaci s důkazy o nevysvětlených zraněních vytvořit zdání, že nebylo poskytnuto dobrovolně (viz např. rozsudek ze dne 7. 11. 2013, Belousov proti Ukrajině, č. 4494/07, bod 63; a rozsudek ze dne 25. 2. 2016, Zyakun proti Ukrajině, č. 34006/06).

60. Přestože v projednávaném případě neexistuje důkaz o zranění a stěžovatelovo tvrzení o špatném fyzickém zacházení postrádá oporu, lze nicméně shledat do jisté míry podobné okolnosti. Okolnosti stěžovatelova zadržení bez záznamu v kombinaci s důvěryhodným tvrzením, že když se vzdal práva na obhájce, trpěl abstinenčními příznaky, otevírají cestu k pochybnostem o dobrovolné povaze prohlášení o vzdání se obhájce podepsaného stěžovatelem.

61. Za těchto okolností bylo v první řadě na vnitrostátních soudech, aby přesvědčivým způsobem prokázaly, zda bylo jeho prohlášení o vzdání se práva na právní pomoc navzdory těmto vadám dobrovolné a platné (viz rozsudek ze dne 5. 2. 2015, Ogorodnik proti Ukrajině, č. 29644/10, bod 108; a Türk, cit. výše, bod 53).

62. Vnitrostátní soudy nerozporovaly, že stěžovatelovy psychické a behaviorální poruchy vyvstávající z jeho závislosti mohly v zásadě podle vnitrostátního práva představovat překážku pro platnost jeho

prohlášení o vzdání se obhájce (viz body 19 a 27). Podle vnitrostátní judikatury stěžovatele jeho diagnóza potenciálně řadila do skupiny osob, které se podle zákona nemohly obhájce vzdát v důsledku své duševní poruchy (viz body 10 a 30).

63. Uzavřely však, že úřady se o stěžovatelově závislosti dozvěděly až v květnu 2014, tedy po dokončení všech vyšetřovacích úkonů vyžadujících jeho účast. Při přijetí tohoto závěru se však opomenuly vyjádřit k informaci (obsažené v rozhodnutí o zastavení, z něhož samy vycházely – viz body 15, 17, a 22), že počínaje nejpozději 17. 4. 2014, tedy dnem po stěžovatelově podpisu vzdání se práva a jeho doznání, byla do zadržovacího centra opakovaně přivolána zdravotnická záchranná služba v souvislosti s jeho abstinenčními příznaky. Vnitrostátní soudy ani nevysvětlily, jak mohl být stěžovatel bez vědomí úřadů registrován v centru pro léčbu závislostí dne 18. 4. 2014, tedy zatímco byl držen ve vazbě (viz bod 10).

64. Chybná povaha tohoto hodnocení vnitrostátních soudů byla potvrzena, když vyšlo najevo, že policie o stěžovatelově závislosti věděla od samého počátku vyšetřování, tj. v období od 14. do 16. 4. 2014, když byl podle silných indicií přítomných ve výpovědích samotných policistů pod jejich kontrolou (viz bod 24, 46 a 47 výše). Skutečnost, že tato informace vyšla najevo až po skončení trestního řízení proti stěžovateli, lze přičítat vnitrostátním orgánům a zdržení, které způsobilo opakované přijetí předčasných rozhodnutí o zastavení (viz body 23 a 25).

65. Ačkoli tedy vnitrostátní právo v zásadě stanovuje pro tyto případy pojistku, ukázala se z důvodu jednání policistů jako neúčinná. Lze to srovnávat s praxí podle úpravy trestního řádu z roku 1960, jež byla Soudem označena za problematickou v případech jako Balitskiy proti Ukrajině (rozsudek ze dne 3. 11. 2011, č. 12793/03, body 50–54, s dalšími odkazy), v nichž bylo jednání zpočátku kvalifikováno jako méně závažný trestný čin, který nevyžadoval povinné právní zastoupení, v důsledku čehož byla obviněným fakticky odepřena odpovídající právní pomoc.

66. Ve věci Balitskiy byl obviněný po podpisu prohlášení o vzdání se obhájce vyslýchán ve vztahu k trestnému činu vraždy bez přítomnosti obhájce. Obvinění bylo následně zpřísněno na vraždu spáchanou v úmyslu získat majetkový prospěch, tedy trestný čin, za nějž mu hrozil trest odnětí svobody na doživotí, a ve vztahu k němuž bylo prohlášení vzdání se obhájce vyloučeno vnitrostátním právem. Policie takto postupovala navzdory tomu, že měla od počátku indicie, že trestný čin byl motivován majetkovým prospěchem. Soud shledal, že se jednalo o příklad praxe zjištěné již v předchozích případech, kdy bylo jednání nesprávně kvalifikováno s postranním motivem obviněným fakticky odepřít právní pomoc (cit. výše, body 40 a 52).

67. Obdobně vnitrostátní právo ve stěžovatelově případě vylučovalo přijetí prohlášení o vzdání se obhájce od pacientů s diagnózou, již podle následujících zjištění stěžovatel trpěl. Policie však věděla, že stěžovatel trpí závislostí na návykových látkách, již od 14. 4. 2014, kdy byl podle silných indicií z výpovědí policistů pod jejich kontrolou. To mohlo naznačit, že stěžovatel trpí nemocí, v jejímž důsledku podle vnitrostátního práva nebylo možné přijmout jeho prohlášení o vzdání se obhájce. Policie však tuto informaci před příslušnými úřady zamlčela.

68. Důležité dále je, že stěžovatel nebyl před podpisem prohlášení o vzdání se obhájce poučen o svém právu nevypovídat. Přestože je rozdíl mezi právem nevypovídat a právem na právní pomoc, přičemž vzdání se jednoho z nich neznamená vzdání se druhého, tato práva se nicméně doplňují. Osobě zadržené policií musí být tím spíše poskytnuta pomoc obhájce, když předtím nebyla poučena o svém právu nevypovídat (viz rozsudek ze dne 24. 10. 2013, Navone a ostatní proti Monaku, č. 62880/11 a 2 další, bod 74). Tudíž přestože stěžovatel nevznesl samostatnou námitku ve vztahu ke svému právu nevypovídat, absence poučení o tomto právu je relevantním faktorem, který dále podkopává platnost jeho prohlášení o vzdání se práva na právní pomoc.

69. Lze shrnout, že stěžovatel podepsal prohlášení o vzdání se obhájce, když byl podle silných indicií ve výpovědích policistů zadržován bez záznamu a když podle svého důvěryhodného tvrzení trpěl abstinenčními příznaky. To dává prostor pro pochybnosti o dobrovolné povaze prohlášení o vzdání se obhájce, které stěžovatel podepsal. Zvláště za těchto okolností bylo na vnitrostátních soudech, aby důkladně přezkoumaly platnost tohoto prohlášení, což dostatečně neprovedly.

70. Soud při zvážení těchto skutečností shledal, že vláda neprokázala, že se stěžovatel platně vzdal svého práva na obhájce (srov. Akdağ, cit. výše, bod 61; a rozsudek ze dne 11. 5. 2023, Lalik proti Polsku, č. 47834/19, bod 62).

iii) Zda existovaly závažné důvody pro omezení přístupu k obhájci

71. Vzhledem k tomu, že neexistovalo žádné účinné prohlášení o vzdání se obhájce, vyvstává otázka, zda byla absence obhájce opodstatněna závažnými důvody. Soud takové důvody neshledává. Musí proto velmi důkladně posoudit, zda absence obhájce podkopala spravedlivost řízení, přičemž na vládě leží břemeno spolehlivě prokázat, že tomu tak nebylo (viz Beuze, cit. výše, bod 145).

iv) Celková spravedlivost řízení

72. Soud nyní ve světle faktorů stanovených v případech Ibrahim a ostatní (cit. výše, bod 274) a Beuze (cit. výše, bod 150) přezkoumá, zda omezení právní pomoci ovlivnilo celkovou spravedlivost trestního řízení.

73. Pokud jde o tato kritéria, Soud nejprve jmenuje seznam faktorů, při jejichž přítomnosti je tendence považovat řízení za spravedlivé: 1) důkazy byly hodnoceny soudci z povolání, 2) nejsou náznaky toho, že by při shromažďování relevantních důkazů došlo k porušení vnitrostátního práva, 3) žádné okolnosti nevzbuzují pochybnosti o spolehlivosti a přesnosti výpovědi stěžovatele, 4) na trestním stíhání trestného činu přisuzovaného stěžovateli byl značný veřejný zájem.

74. Existence jiných faktorů má naopak tendenci svědčit ve prospěch zjištění, že spravedlivost řízení byla nenapravitelně narušena.

75. Stěžovatel byl do jisté míry zranitelný v důsledku svého zdravotního stavu (srov. ve vztahu k alkoholikům rozsudek ze dne 31. 3. 2009, Płonka proti Polsku, č. 20310/02, bod 38; a Lalik, cit. výše, bod 67; ve vztahu k drogově závislým v kontextu záležitostí souvisejících s péčí o děti rozsudek ze dne 25. 2. 2020, I. proti Rusku, č. 68868/14, bod 87; a rozsudek ze dne 13. 12. 2022, V. Y. R. a A. V. R. proti Bulharsku, č. 48321/20, bod 91; ve vztahu k zadrženým duševně nemocným rozsudek velkého senátu ze dne 31. 1. 2019, Rooman proti Belgii, č. 18052/11, bod 145; a naopak např. rozsudek ze dne 24. 6. 2021, Hasáliková proti Slovensku, č. 39654/15, body 66–78).

76. Stěžovatelovy sporné výroky byly přímo usvědčující. Pronesl je na počátku vyšetřování, takže určily způsob, jakým vnitrostátní orgány přistupovaly k vyšetřování a představovaly zvláště významnou součást důkazní materie vůči stěžovateli.

77. Výpověď, kterou stěžovatel podal dne 15. 4. 2014 předtím, než byl poučen o svém právu na právní pomoc, se sice nikdy nestala součástí důkazů použitých proti němu, umožnila však vnitrostátním orgánům získat další usvědčující důkazy, neboť vedla k nalezení kradených věcí. Stěžovatel se mohl domnívat, že by si uškodil, kdyby již podanou výpověď změnil po svém poučení o právu na právní pomoc, když byla provedena rekonstrukce (srov. rozsudek ze dne 10. 10. 2016, Sitnevskiy a Chaykovskiy proti Ukrajině, č. 48016/06 a 7817/07, bod 83).

78. Stěžovatelova následná výpověď, kterou podal v průběhu rekonstrukce, měla v řízení ústřední roli. Žádné další důkazy přímo neprokazovaly, že spáchal trestný čin krádeže s přitěžujícími okolnostmi

jejího provedení vloupáním.

79. Téměř všechny další důkazy shromážděné proti stěžovateli byly odvozeny od jeho výpovědi podané během rekonstrukce: většina svědeckých výpovědí spočívala v pouhém potvrzení, že se skutečně přiznal. Jedinou výjimkou byla výpověď K., který od stěžovatele kradené zboží koupil. Spisový materiál však ukazuje, že policie ho byla schopna identifikovat pouze díky výpovědi stěžovatele učiněné před jeho poučením o právu na obhájce (viz bod 24). Úkolem soudu v projednávané věci není rozhodnout, zda bylo použití důkazů získaných díky těmto výpovědím v rozporu s požadavky čl. 6 Úmluvy. Relevantním bodem prováděné analýzy nicméně je, že selhání vnitrostátních soudů, když nezpochybily platnost stěžovatelova prohlášení o vzdání se obhájce, mělo zvláště závažné důsledky pro celkovou spravedlivost řízení.

80. Stěžovatel měl sice, jak již bylo řečeno výše, příležitost rozporovat pravost důkazů a postavit se proti jejich použití, hodnocení otázky jeho psychického stavu během rekonstrukce vnitrostátními soudy však bylo povrchní. Vnitrostátní soudy se dostatečně nevypořádaly ani se stěžovatelovými námitkami o porušení jeho práva na obhájce. Přestože bylo ve vnitrostátním právu začleněno pravidlo vyloučení důkazů získaných nezákonným způsobem (viz bod 29), nebylo použito.

81. Z tohoto důvodu není Soud po provedení důkladného přezkumu přesvědčen, že trestní řízení posuzované jako celek napravilo procesní vady, které vznikly v prvních dnech vyšetřování. Uzavírá proto, že vláda spolehlivým způsobem neprokázala, proč nebyla výjimečně za konkrétních okolností tohoto případu celková spravedlivost řízení narušena omezením stěžovatelova přístupu k právní pomoci (srov. *Beuze*, cit. výše, bod 193).

82. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy;

(...)

(zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)